

Биљана Ј. Стојановић

Универзитет у Крагујевцу

Факултет педагошких наука у Јагодини

Катедра за друштвено-хуманистичке науке

Ивана Р. Ђирковић Миладиновић

Катедра за филолошке науке

Нина С. Еремић

Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 373.211.24:316.624-053.4

<https://doi.org/10.18485/uzdanica.2020.17.1.15>

Оригинални научни рад

Примљен: 20. јануар 2020.

Прихваћен: 11. мај 2020.

КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА ЗА ПОСРЕДОВАЊЕ У РЕШАВАЊУ КОНФЛИКАТА МЕЂУ ДЕЦОМ

Айстиракџи: Посредовање у решавању конфликта представља значајан аспект професионалних компетенција предшколског васпитача. Компетенције укључују знања и разумевање конфликта, знање о томе како деловати у датој ситуацији и примену стратегија и техника за посредовање у дејјим сукобима. У складу са тим, циљ истраживања је био да се испита како васпитачи процењују сопствене компетенције за посредовање у решавању конфликта међу децом предшколског узраста. Истраживање је обављено у предшколским установама у Србији, на узорку од 148 васпитача. Процена личних компетенција васпитача мерена је скалом ставова која је конструисана за потребе овог истраживања. Добијени резултати показали су да васпитачи не поседују довољно знања, па самим тим и вештина за посредовање у решавању дејјих конфликта. С обзиром на значај испитиваног проблема, треба размотрити могућности интензивније обуке васпитача за посредовање у решавању конфликта деце предшколског узраста, што би даље омогућило оспособљавање деце за успешније првазилажење социјалних сукоба.

Кључне речи: компетенције, конфликти, васпитач, дете, предшколска установа.

УВОД

Уколико желимо квалитетан и ефикасан васпитно-образовни процес, морамо га темељити на квалитетној и ефикасној комуникацији. Начин комуникације са децом одређује емоционални квалитет интеракције, па самим тим има и мотивационо дејство – одређује когнитивну активност или пасивност, а укљученост и активност су неопходни услови како за учење, тако и за свеукупно напредовање детета. Током комуникације појединац који у њој учествује пролази различите фазе социјализације, формирајући се као индивидуа. Како се комуникација одвија кроз остваривање веза између људи (директним или индиректним путем), о комуникацији можемо говорити као о веома важном и сложенем психосоцијалном феномену. У складу са значењем

речи *комуникација* (у латинском језику *communicare* у дословном преводу значи „учинити заједничким, саопштити”, док именица *communicatio* садржи значења заједнице, саобраћања и општења), појединац активно учествује у процесима разумевања и декодирања порука које прима или их жели послати (исказати).

Комуникација је процес који се учи од најранијег детињства и зато је важно почети са изграђивањем ових вештина већ у предшколском узрасту. Како би васпитач био оспособљен да код деце развија комуникацијске вештине, он мора бити компетентан за тај посао. За развој компетенције за успешну комуникацију од великог је значаја развој вештине говора и разговора (Ђирковић Миладиновић 2019). Вештина говора подразумева течност, лексичку и граматичку тачност, стилистичку адекватност, познавање модела невербалне комуникације, као и способност обраде информација оног тренутка када их добијемо. Ово је изузетно важно у раду са децом до 7 година јер им и најмања језичка нејасноћа представља проблем за разумевање.

Сам појам компетенција није једнозначно дефинисан јер се у различитим областима употребљава различито. У новим моделима који су интегративне природе, под компетенцијама се подразумева скуп потенцијала, васпитљиви развојни капацитет појединца за успешно остваривање сопствених циљева, потреба и улога у различитим областима друштвеног и професионалног живота, али и за међусобно задовољавајуће комуницирање са другима (Гојков 2008). У немачкој литератури (Пришл 2010) постоји врло широко одређење компетенција које обухвата четири подручја и то: стручно-предметно, педагошко, организацијско и комуникационо-рефлексивно. Свеобухватна дефиниција појма компетенција (Визек Видовић 2009) почива на интегративном приступу, који на индивидуалне могућности гледа као на динамичку комбинацију карактеристика које омогућавају компетентну реализацију или су део финалног производа образовног процеса. Компетенције укључују следеће елементе: знања и разумевање (теоријско знање о академском подручју, капацитет за спознају и разумевање), знање о томе како деловати (практично применљива знања у одређеним ситуацијама), знања о томе како бити (вредности као интегрални елементи начина опажања и живљења са другима у друштвеном контексту). Компетенције представљају мешавину тих карактеристика (узимајући у обзир знање и његову примену, ставове, вештине и одговорности) и описују ниво или степен у којем је појединац способан да их употреби (Недимовић и др. 2014).

Комуникационе способности или комуникационе компетенције подразумевају вештину пријема поруке и вештину слања (одашиљања) поруке, што захтева ангажовање неколико посебних и комплексних психичких активности као што су посматрање, тумачење опаженог, доношење одлука, поступак (понашање) и процена (вредновање) (Миловановић 2010). Поједине професије захтевају спецификоване и изузетно развијене комуникацијске вештине

као што су, на пример, развијене способности комуникације за емоционално деловање на саговорника гестовима, мимиком и слично. Управо такве комуникацијске вештине захтевају се и од васпитача у савременој васпитној пракси. С обзиром на то да комуникацијске компетенције нису урођен дар већ се стичу учењем и вежбањем, неопходно је да васпитачи имају свест о потреби за развијањем и вежбањем комуникацијских вештина.

У васпитно-образовном процесу у предшколској установи комуницирање се остварује на више нивоа, али се као основни узима пре свега однос између васпитача као организатора и интерпретатора васпитно-образовних садржаја и васпитаника који су у функцији слушалаца и сарадника. Компетенције васпитача подразумевају да васпитач треба да поседује следеће способности: способност сагледавања проблема из перспективе детета, уважавајући његов узраст и порекло; способност опажања и прихватања сличности и разлика између деце; спремност на поштовање права деце и осетљивост за њихове проблеме и интересовања; спремност на признање својих грешака и спремност за учење на тим грешкама. Такође, васпитач треба да буде реалистичан у перцепцији себе и деце, да буде усмерен на решавање проблема, да буде самопоуздан и трезвен у кризним ситуацијама, да активно слуша, да избегава стратегије решавања сукоба у којима једна страна добија, а друга губи (Недимовић 2010).

Важан и неизоставан део комуникације чине конфликти. Конфликтну ситуацију представља стање у коме постоји сукоб интереса двеју или више индивидуа, односно друштвених група. Док се код појединих аутора конфликт дефинише као „сукоб, судар, спор, борба, свађа” (Плут, Маринковић 2004: 3), други аутори, попут Пијажеа, сматрају да су учестили конфликти између деце неопходан и веома значајан услов когнитивног развоја у целиности (Пијаже, према: Ботвин, Мареј 1975). Како истиче Петровић (2010), бројне су студије које се баве истраживањем конфликта код деце и ученика и које теже да створе конкретну слику о најважнијим карактеристикама конфликта: темама (спорни догађаји и иницијална опозиција), стратегијама (опозиционе стратегије) и исходима (начинима завршетка конфликтне епизоде) (Рос, Конант 1995), као и њиховом повезаношћу са социокогнитивним функционисањем (Петровић 2010). Када су у питању фреквенција, трајање и интензитет вршњачких конфликта, готово све студије имају исти закључак: пропорција отворених конфликта опада са узрастом и искуством (Крег и др. 2000). Значај конфликта у детињству и адолесцентном добу препознали су и истраживали практичари из области образовања, о чему говоре и бројни програми и едукативни садржаји који имају за циљ конструктивно решавање сукоба уз примену вршњашке медијације (Игњатовић 1993; Петровић Вучетић 2012; Попадић, Плут 2007; Шахмохамади 2014; Узелац 1997; Теста и др. 2014).

Досадашња истраживања о конфликтима међу децом већином су усмерена на децу школског узраста и адолесценте; међутим, релативно је мали број спроведених истраживања о конфликтима међу децом предшколског узраста (3–7 година) (Краљић, Бабић, Вејмелка 2015). Истраживања конфликта у предшколским установама показују да конфликти често произлазе из неслагања млађе предшколске деце у вези са дељењем играчака, пажњом васпитача и слично, док старија предшколска деца често имају спорове у вези са избором игре, правилима, мишљењима и задиркивањем (Чен и др. 2001; Вилер 2004). Претходна истраживања (Вестал, Џонс 2004) сугеришу да предшколска деца најчешће нису у стању да сама разреше сукоб са вршњацима. Међутим, новија истраживања показују да се она могу научити вештинама решавања социјалних проблема и да су у стању да онда сама реше своје проблеме без вођења одраслих (Аркаро-Мекфи и др. 2002). Према Чен и сарадницима (2001), могућности да деца решавају сукобе са вршњацима могу довести до бољег разумевања туђих гледишта у раном добу. Вестал и Џонс (2004) су спровеле истраживање у коме је пронађена корелација између обучавања просветних радника у стратегијама решавања сукоба и појачаног позитивног понашања деце. У истраживању је проучаван утицај едукације васпитача и модификације начина рада са децом на успех у решавању сукоба, а резултати су показали да су, након обуке васпитача и примене знања о решавању сукоба, деца била у стању да идентификују више решења проблема, нарочито мање агресивних решења. Деца са којом су радили васпитачи који нису прошли ову обуку користила су негативније облике преговора, попут форсирања или повлачења, као најраспрострањеније технике решавања сукоба. Налази Вестал и Џонс (2004) упућују на потребу обуке васпитача за решавање конфликта, која би омогућила развијање способности за решавање конфликта код деце. Увидом у литературу која укључује истраживања решавања сукоба у раном детињству, може се закључити да добро обучени васпитачи који примењују кораке за решавање сукоба, као и вођење дискусије о решавању проблема, нуде деци најбоље могућности за развијање вештина решавања социјалних проблема (Максата 2015).

С обзиром на чињеницу да, поред родитеља, васпитач има одлучујућу улогу у изграђивању комуникационих вештина и способности, приступ деце конфликтној ситуацији зависиће од односа и понашања васпитача у таквој ситуацији. Црте личности васпитача, темперамент, искуство, знање само су неке од специфичности према којима се васпитачи међусобно разликују, а које утичу на начин приступа конфликту у групи (Петровић, Вучетић 2012). Поступци васпитача приликом решавања конфликта су разноврсни – од опомињања, вике, упирања прстом, кажњавања, наредби, до преговарања, договарања, посредовања итд. Обавеза је васпитача да не игноришу неадекватно понашање код деце, да објасне шта се догодило и да укључе децу у разговор, да се не плаше конфликта, да буду свесни својих личних

ставова, да имају разумевања, да стекну увид у своје личне фрустрације, да буду модел понашања које очекују, да буду спремни да интервенишу, да не пресуђују. Некомуникативност васпитача може довести до неповерења деце, а неповерење је сигуран пут у конфликт. Овде треба уважити три основне чињенице: комуникацијом човек утиче на друге људе, комуникација утиче на то да ли ће се неко укључити у активност, а комуникацију можемо учити и поправљати (Барнеков 2012). Васпитач који свесно или несвесно ствара „зид” између себе и деце занемарује три наведене чињенице – смањује свој утицај на децу, отежава укључивање деце у васпитно-образовни рад и не жели да учи и поправља властиту комуникацију. Такав приступ деца брзо препознају, што може отежати комуникацију. Зато је важно да васпитач буде стрпљив током развијања социјалних вештина и ефективног заједничког рада. Наиме, потребно је доста времена (зависи од бројности групе, полне структуре, узраста, васпитних и комуникацијских навика и вештина чланова групе и сл.) и рада да би васпитач развио интерес унутар групе деце који би се огледао у међусобном прихватању, подржавању, бризи, помагању и опхођењу (Гитиму и др. 2015).

Важно је напоменути да и сам васпитач може бити узрок конфликта. Баријере у комуникацији које потичу од васпитача настају када васпитач не контролише своје емоције – непрестано испољава своје бриге, нетрпељив је, нервозан (указује на то да васпитач није у стању да контролише своје емоционално испољавање); не слуша дете и прекида га док говори; користи стручни језик који деца не разумеју (васпитач оваквим поступком шаље поруку деци да га не занима да ли они нешто разумеју); персонализује дете – ословљава и прозива дете речима „Ти у плавом” или „Онај мали” (указује на то да се васпитач односи према детету као према објекту); користи симплификована објашњења („упрошћен бебећи језик”); не прихвата дете и користи језик неприхватања; конфликтно се понаша, изазива конфликт (васпитач никако не сме да исказује агресивност према детету) (Миловановић 2010).

Бројна истраживања говоре о порасту броја конфликта у васпитно-образовним институцијама, те је значајно децу већ на предшколском узрасту оспособљавати за њихово решавање на ненасилан начин. У том процесу кључну улогу имају предшколски васпитачи, који треба не само да оспособе децу за превазилажење и решавање конфликта, већ да и сами буду обучени за конструктивно решавање сукоба и примену интерактивних метода и техника. На то указују и истраживања чији резултати потврђују чињеницу да прихватање детета од стране вршњака више зависи од његове интеракције са васпитачем или наставником него од стварног понашања детета (Чен 2003; Хју и др. 2001). Из тих разлога, конфликтне ситуације које се свакодневно дешавају у васпитној групи васпитач треба да решава тако да бира поступак који највише одговара датој ситуацији и омогући свим учесницима да изађу из конфликта, а да њихове потребе и емоције остану неугрожене. За то

васпитач треба да буде компетентан, што значи да има знање и вештине за поступање у таквим ситуацијама. Управо овим питањима се бавимо у раду.

МЕТОД

Општи циљ истраживања је испитати како васпитачи процењују сопствене компетенције за посредовање у решавању конфликта међу децом предшколског узраста.

Специфични циљеви

– Испитати ставове васпитача о сопственој улози у решавању конфликта међу децом;

– Испитати на који начин васпитачи процењују сопствену оспособљеност за решавање дечјих конфликта.

Узорак. Истраживање је реализовано на узорку од 148 васпитача. Узорком су обухваћени васпитачи из две предшколске установе у Јагодини и Панчеву.

Инструмент. Скала ставова за испитивање компетенција васпитача конструисана је за потребе овог истраживања и мери општи став испитаника према компетенцијама васпитача за посредовање у конфликтима међу децом предшколског узраста. Скала је конструисана по моделу скала Ликертовог типа и чини је 14 тврдњи о различитим аспектима оспособљености васпитача за решавање конфликтних ситуација међу децом, које су формулисане као позитивне или негативне.

Посељак. Подаци о ставовима васпитача о компетенцијама за решавање конфликта прикупљени су током 2019. године.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

УЛОГА ВАСПИТАЧА У РЕШАВАЊУ КОНФЛИКТНИХ СИТУАЦИЈА МЕЂУ ДЕЦОМ

Приказаћемо најпре резултате који се односе на личну процену васпитача о сопственој улози у решавању конфликта који се јављају у васпитним групама. Приказ резултата дат је у Табели 1.

У вези са првом тврдњом – *Васпитач мора да пресуди у конфликтима међу децом* – 48% испитаника се изјаснило да се слаже, док је нешто мањи број васпитача, њих 39,8%, одговорило да се не слаже. Међутим, поставља се питање шта се дешава са васпитачима који су се изјаснили да „не знају” да ли треба да пресуде у конфликтима или не (12,2%), односно на који начин ова група васпитача реагује на конфликте у свакодневној васпитној пракси.

Табела 1. Дистрибуција одговора васпитача

Тврдња	Уопште се не слажем %	Не слажем се %	Не знам %	Слажем се %	У потпуности се слажем %	V
Васпитач мора да пресуди у конфликтима међу децом.	15,5	24,3	12,2	35,8	12,2	43,28
Боље је спречавати конфликт него га решавати.	4,0	9,5	6,1	44,6	35,8	26,43
Нека деца чешиће ступају у конфликт са вршњацима.	31,1	39,9	7,4	16,2	5,4	54,46
Васпитач треба да зна разлог због чега је настао конфликт.	8,1	4,1	5,4	51,4	31,0	28,64
Деца не могу сама решити конфликт.	9,8	21,6	8,4	50,7	9,5	35,65
Дете које изазове конфликт треба критиковати или казнити.	35,8	48,0	3,3	8,8	4,1	54,08

Када је у питању тврдња *Боље је спречавати конфликт него га решавати*, испитаници су били доста уједначени у одговорима. Највећи број васпитача, 80,4%, сложио се са превентивним деловањем у односу на сукобе међу децом. Док се код претходног ајтема вредност аритметичке средине М кретала око 3, што је указивало на умерено негативан став, код овог питања је вредност М = 4,01, што упућује на већи степен слагања испитаника. Такође, количник варијабилности чија је вредност испод 30 ($V = 26,43$) упућује на хомогеност узорка по овом питању.

Када је реч о тврдњи *Нека деца чешиће ступају у конфликт са вршњацима*, васпитачи су у највећем броју (71%) изразили неслагање, док је око 21,6% испитаника изјавило да се слаже са оваквим ставом. Занимљиво је да већина васпитача не прихвата став да су поједина деца склонија сукобима у односу на другу децу, упркос томе што њихово искуство и пракса показују да постоје деца конфликтног понашања. Иако је јасно да су испитаници дали друштвено пожељан одговор, отвара се питање да ли васпитачи игноришу конфликте и како их решавају у самој васпитној групи. Како истичу Петровић и Вучетић (2012), обавеза је васпитача да не игноришу сукобе, већ да се активно укључе, а пре свега да изграђују вештине које ће деци омогућити самостално решавање конфликта када се јаве.

Слични резултати добијени су и када је испитивана тврдња *Требало би да васпитач зна разлог због чега је настао конфликт*. Важно је упитати се зашто се и како нешто десило. Са оваквим ставом сложило се 82,4% испитаних васпитача, што упућује на закључак да васпитачи разумеју да је важније открити узрок неког понашања и радити на отклањању елемената који подстичу дете да се понаша на одређени начин него само реаговати на последице.

На тврдњу *Деца не могу сама решити конфликт* више од половине васпитача, 60,2%, одговорило је да се слаже, односно да сматра да деца нису

способна да сама решавају сукобе и да, претпостављамо, васпитачи треба да буду укључени. Процент васпитача који је одговорио са „не знам” износи 13,5%. Око 31,4% васпитача је одговорило да деца могу сама решавати конфликте. Резултати које смо добили одговарају резултатима истраживања Вестал и Џонс (2004) који сугеришу да предшколска деца најчешће нису у стању да сама разреше сукоб са вршњацима. Ипак, истраживања која су обавили Аркаро Мекфи и сарадници (2002) показују да се деца адекватном обухом могу оспособити за самостално решавање сукоба.

Последња тврдња у оквиру испитивања овог специфичног циља била је *Деца које изазове конфликт њ треба критикувати или казнивати*. Велики број испитаника, 83,8%, не слаже се са овом констатацијом, што показује да васпитачи знају како не треба реаговати. Питање је да ли знају како треба реаговати и како се понашају у свакодневним ситуацијама у васпитној групи. Као и за многе друге тврдње у скали, немамо могућност да сазнамо на који начин васпитачи реагују у односу на децу у конфликтним ситуацијама. Око 12,9% васпитача се слаже са мишљењем да децу која изазивају сукобе треба критикувати.

Циљ је био да испитамо на који начин васпитачи виде своју улогу у решавању конфликта међу децом. Вредности количника варијабилности крећу се изнад 30 за поменуте ајтеме (што упућује на хетерогеност узорка, односно велике разлике у ставовима васпитача), осим за ајтеме *Боље сирећавају конфликт, него га решавају* ($V = 26,43$) и *Васпитач њ треба да зна разлог због чега је настао конфликт* ($V = 28,64$) где су одговори испитаника били прилично уједначени. Без обзира на хетерогеност, добили смо одговоре који упућују на закључак да васпитачи у највећем броју случајева схватају своју улогу у решавању конфликта међу децом и свакако знају како се треба понашати. Као испитивачи, веома смо свесни чињенице да су васпитачи у већини случајева давали друштвено пожељне одговоре или одговоре у којима су показивали да знају како треба поступати са децом. С друге стране, како се васпитачи понашају према деци у васпитној групи када наступи конфликт сасвим је друго питање, на које бисмо добили веродостојне одговоре неким другим истраживањем, које би се вероватно заснивало на посматрању васпитача и деце у конкретним ситуацијама.

ОСПОСОБЉЕНОСТ ВАСПИТАЧА ЗА ПОСРЕДОВАЊЕ У КОНФЛИКТИМА МЕЂУ ДЕЦОМ

У којој мери су васпитачи компетентни за посредовање у конфликтним ситуацијама испитивали смо кроз више ајтема у упитнику. Представљени резултати у Табели 2 биће интерпретирани за сваку тврдњу посебно.

Табела 2. Дистрибуција одговора васпитача

Тврдње	Уопште се не слажем %	Не слажем се %	Не знам %	Слажем се %	У потпуности се слажем %	М	У
Васпитачи имају довољно знања и вештина за квалитетну педагошку комуникацију са предшколском децом.	13,8	9,8	5,4	28,4	42,6	3,79	37,73
Васпитачи су оспособљени за посредовање у конфликтним ситуацијама међу децом.	7,8	19,2	17,6	39,9	15,5	3,42	33,63
Васпитач познаје технике контролисања беса и других негативних емоција које примењује у свом понашању.	7,8	9,6	6,8	29,9	45,9	4,00	31,25
Васпитач познаје технике контролисања беса и других негативних емоција код деце.	15,9	50,7	7,8	8,8	16,8	3,44	37,50
Приликом решавања конфликта, васпитач треба да остане неутралан.	37,8	37,8	2,7	14,9	6,8	2,15	59,07
Приликом решавања конфликтних ситуација, васпитач треба да буде благ у поступању са децом.	13,2	17,2	8,1	40,6	20,9	3,43	38,78

Највећи број васпитача (71%) слаже се са тврдњом *Васпитачи имају довољно знања и вештина за квалитетну педагошку комуникацију са предшколском децом*. Око 23,6% испитаника се изјаснило да се не слаже са овом тврдњом, а 5,4% васпитача је одговорило са „не знам”. С обзиром на то да су васпитачи свакодневно у непосредној комуникацији са децом, њиховим родитељима и колегама на послу, а поред тога и са људима у својој породици и околини, они схватају важност комуникацијских способности и вештина. Испитаници су имали могућност да се у одређеном степену сложе или не сложе са оваквом тврдњом, али не и да образложе свој одговор. У овом случају ми не знамо шта васпитачи подразумевају под квалитетном комуникацијом и да ли сматрају да је довољно само њихово искуство или је потребна стручна обука, те би овим питањем могла да се баве нека даља истраживања.

На тврдњу *Васпитачи су оспособљени за посредовање у конфликтним ситуацијама међу децом* испитаници су одговорили на следећи начин: 55,4% васпитача се слаже, 27% се не слаже, а 17,6% испитаника је на ову тврдњу одговорило са „не знам”. Трећина испитаних васпитача сматра да није оспособљена за решавање сукоба међу децом, а овом броју треба додати и проценат испитаника који су одговорили са „не знам”. Овај податак забрињава јер се поставља питање како се васпитачи носе са дечијим конфликтима и како

поступају у датој ситуацији, посебно ако знамо да су на овом узрасту чести физички сукоби међу децом, које треба одмах решавати (Петровић 2010).

Разумевање важности контроле својих емоција васпитачи су показали одговарајући позитивно на тврдњу *Васпитач познаје технике контролисања беса и других негативних емоција које примењује у свом понашању – 75,8%* испитаника сложило се са овом тврдњом. Слободни смо да протумачимо добијене одговоре као увиђање васпитача да је важно контролисати своје негативне емоције, али нисмо сигурни да су васпитачи едуковани по овом питању и да то заиста примењују у раду са децом. Подсећамо на чињеницу да компетенције укључују знања и разумевање, знање о томе како деловати и знања о томе како бити (Максата 2015). Да би васпитачи били компетентни за решавање сукоба међу децом, они морају бити свесни себе и способни да контролишу своје емоције како би били способни да препознају и уваже дечије емоције и потребе које су присутне у конфликтним и другим ситуацијама у васпитној групи.

Следећа тврдња је имала за циљ да провери ставове васпитача о оспособљености за посредовање у дечјим конфликтима. На тврдњу *Васпитач познаје технике контролисања беса и других негативних емоција код деце 66,6%* испитаника се изјаснило да се не слаже, док се 25,6% васпитача сложило да познаје технике контроле беса код деце. Добијени резултати дају јаснију слику о томе да већина васпитача није обучена за посредовање у конфликтним ситуацијама. Поред тога, одговори на претходну тврдњу отварају питање како је могуће да велики број васпитача познаје и примењује технике контроле беса у свом понашању, а нису способни да то примене у раду са децом. Овакви налази упућују на неопходност обучавања васпитача за ненасилно решавање и посредовање у сукобима међу децом (Вестал, Џонс 2004).

Једно од питања којима смо се бавили односило се на неутралност васпитача приликом решавања конфликта међу децом. Највећи број васпитача, 75,6%, не слаже се да треба да остану неутрални у посредовању у дечјим сукобима. То показује да васпитачи не познају у довољној мери технике за решавање конфликта јер посредовање управо значи да је васпитач неко ко помаже деци да чују једни друге, да препознају туђе потребе и да покушају да заједно нађу решење. При томе, васпитач треба да буде по страни, да сачува своју неутралност по сваку цену, односно да не осуђује, процењује, не моралише и не критикује, а пре свега да не подржава једну страну у сукобу (Недимовић 2010).

Последњи ајтем – *Приликом решавања конфликтних ситуација, васпитач треба да буде благ у постојању са децом – код 61,5%* васпитача наишао је на слагање, док 30,4% испитаника сматра да не треба бити благ у поступању са децом. Код трећине испитаних васпитача поново је присутно незнање о техникама и суштини решавања конфликта. Претпостављамо да ови васпитачи мисле да је потребно упутити критику деци која учествују у

сукобу, како не би понављала конфликте. Као што је већ поменуто, Пијаже сматра да су конфликти неизбежни и потребни у раном детињству јер омогућавају развој деце у свим аспектима. Према томе, улога васпитача се не огледа у томе да конфликт спречи, већ његова улога у решавању конфликта подразумева да унутар групе деце треба да обезбеди услове који ће омогућити међусобно прихватање, подржавање, бригу и помагање, односно учење вештина за њихово решавање (Гитиму и др. 2015).

Добијени резултати омогућавају нам увид у степен оспособљености васпитача за посредовање у дечјим конфликтима. Можемо закључити да, поред тога што су давали друштвено пожељне одговоре, испитани васпитачи очигледно не поседују компетенције за решавање сукоба међу предшколском децом. Према томе, неопходно је реализовати едукативне програме о начинима поступања у конфликту, који би васпитачима, а самим тим и деци, омогућили успешније превазилажење проблема који се јављају у комуникацији.

ЗАКЉУЧАК

Истраживања која се баве конфликтима међу децом предшколског узраста, као и компетенцијама васпитача за посредовање у дечјим сукобима, изузетно су ретка у нашој средини. Због тога сматрамо да ово истраживање може да послужи као полазиште за даља испитивања компетенција васпитача, како за унапређење комуникационих вештина, тако и за превазилажење конфликтних ситуација у предшколским установама.

Резултати добијени испитивањем ставова васпитача о компетенцијама за решавање сукоба међу децом указују на то да испитаници увиђају важност и значај сопствене улоге у решавању конфликта међу предшколском децом. Када смо испитивали степен оспособљености васпитача за посредовање у дечјим сукобима, добијени резултати показали су да већина васпитача сматра да није компетентна за решавање конфликта међу децом, да немају довољно знања о конфликтима и начинима посредовања у дечјим сукобима, да нису у довољној мери свесни себе и деце и, на крају, да немају знања о томе како деловати у конкретним околностима. О томе најбоље сведочи позитиван одговор на тврдњу да васпитачи не познају технике контролисања беса и других негативних емоција код деце, и то у 66,6% случајева.

Поред тога што се надамо да ће ово истраживање наћи своју примену у сагледавању проблема педагошке комуникације и питању стратегије решавања конфликта, имамо обавезу да истакнемо и неке недостатке у самом поступку који је спроведен. Један од недостатака састоји се у самом начину испитивања. Тврдње које су у оквиру скале биле понуђене испитаницима нису дале праву слику о појединим проблемима јер су васпитачи имали прилику да се сложе или не сложе са одређеним ставовима, али не и да објасне

своје мишљење. У том смислу и ми смо остали ускраћени за појашњења која би била значајна за тумачење и извођење валиднијих закључака. Осим тога, отворено је још низ питања и задатака које би решавала наредна испитивања.

Прикупљене чињенице иду у прилог тврдњама да испитани васпитачи имају одређена, пре свега искуствена знања о значају и важности решавања конфликтних ситуација међу децом, али да она нису довољна. То указује на потребу систематског обучавања васпитача са циљем стицања компетенција кроз усвајање знања за овладавање вештинама и техникама које би побољшале реаговање и посредовање у конфликтним ситуацијама у васпитној пракси. Васпитач, као водитељ у овом процесу, треба да буде обучен за конструктивно решавање сукоба и компетентан за примену интерактивних метода и техника и да настоји да подстакне и мотивише децу како би она дала свој пуни допринос. С обзиром на значај теме, која је врло актуелна и неисцрпна, неопходна су даља истраживања на пољу развијања компетенција васпитача за решавање конфликта и оспособљавања педагошких радника да успешније обучавају децу по овом питању од најранијег узраста.

ЛИТЕРАТУРА

Аркаро Мекфи, Доплер, Харкинс (2002): Rena Arcaro-McPhee, Elizabeth E. Doppler, Debra A. Harkins, Conflict resolution in a preschool constructivist classroom: A case study in negotiation, *Journal of Research in Childhood Education*, 17(1), 19–25.

Барнекоу (2012): Vivian Barnekow, Social determinants of health and well-being among young people, *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*, Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

Ботвин, Мари (1975): Gilbert J. Botvin, Frank B. Murray, The efficacy of peer modeling and social conflict in the acquisition of conservation, *Child development*, 46, 796–799.

Вестал, Џонс (2004): Anita Vestal, Nancy Jones, Peace building and conflict resolution in preschool children, *Journal of Research in Childhood Education*, 19(2), 131–142.

Визек Видовић (2009): Vlasta Vizek Vidović, Компетенције и компетенцијски профили у учитељској и наставничкој професији, У: V. Vizek Vidović (ur.), *Planiranje kurikuluma usmjerenoga na kompetencije u obrazovanju učitelja i nastavnika, priručnik za visokoškolske nastavnike*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Преузето 12. 10. 2013. са сајта: <http://domus.srce.hr/iuoun/UPraVO/Vizek-prijelom.pdf>.

Вилер (2004): Jhalani Wheeler, *Conflict resolution in early childhood: Helping children understand and resolve conflicts*, Upper Saddle River, New Jersey: Pearson.

Гитиму, Мур-Остин, Гитиму (2015): Abel Gitimu, Shante Moore-Austin, Priscilla N. Gitimu, Influence of conflict resolution training on conflict handling styles of college students, *Research in Higher Education Journal*, Volume 28, 1–17.

Гојков, Божин, Стурза Милић (2008): Грозданка Гојков, Адријан Божин, Наташа Стурза Милић, *Компетенције учитеља и васпитача*, Вршац: Висока школа струковних студија за образовање васпитача.

Игњатовић (1993): Nada Ignjatović, *Čuvari osmeha*, Beograd: Institut za psihologiju.

Краљић Бабић, Вејмелка (2015): Ksenija Kraljić Babić, Lucija Vejmelka, Specificnosti nasilja među djecom, prevencije i tretmana nasilnog ponašanja u predškolskoj dobi, *Socijalne teme*, 91–114.

Крејг, Пеплер, Атлас (2000): Wendy Craig, Debra Pepler, Rona Atlas, Observations of bullying on the playground and in the classroom, *International Journal of School Psychology*, 21, 22–36.

Крик, Грогпетер (1996): Nicki R. Crick, Jennifer K. Grotper, Children's treatment by peers: Victims of relational and overt aggression, *Development and Psychopathology*, 8, 367–380.

Максата (2015): Krista Macsata, Working It Out Together: Teaching the Steps of Conflict Resolution to Preschoolers, *Masters of Arts in Education Action Research Paper*, 5. Преузето са сајта: <https://sophia.stkate.edu/maed/115>.

Миловановић (2010): Радмила Миловановић, *Инијеракција и комуникација у васпитачком раду*, Јагодина: Педагошки факултет.

Недимовић (2010): Tanja Nedimović, Psihološko-pedagoške kompetencije budućih nastavnika, *Knjiga sažetaka sa III međunarodnog naučno-stručnog skupa „Edukacija nastavnika za budućnost”*, Zenica, 24–25.

Недимовић, Божић, Стурза Милић (2014): Тања Недимовић, Адријан Божић, Наташа Стурза Милић, Процена значајности компетенција за професију васпитача студената – будућих васпитача у Србији и Румунији, *Испитивања у педагогији*, 4, (1), 108–120.

Петровић (2010): Jasmina Petrović, Karakteristike vršnjačkih konflikata u adolescenciji, *Primenjena psihologija*, III, 223–237.

Петровић, Вучетић (2012): Danijela Petrović, Milica Vucetic, Vrsta konflikta, tip odnosa i preferirane strategije rešavanja sukoba: Implikacije za programe konstruktivnog rešavanja sukoba, *Zbornik radova Instituta za pedagoška istraživanja*, 44 (1), 163–179.

Пиршл (2010): Elvi Piršl, *Kompetencije nastavnika*, Filozofski fakultet u Puli. Преузето 20. 10. 2013. са сајта: www.ffpu.hr/fileadmin/Dokumenti/Kompetencije_nastavnika_2.ppt.

Плут, Маринковић (2004): Dijana Plut, Ljiljana Marinković, *Konflikti i šta sa njima*. Београд: Креативни центар.

Попадић, Плут (2007): Dragan Popadić, Dijana Plut, Nasilje u osnovnim školama u Srbiji: oblici i učestalost, *Psihologija*, Vol. 40 (2), 309–328.

Рос, Конат (1995): Hildy Ross, Cheryl Conat, The social structure of early conflict: interaction, relationships, and alliances, In: C. U. Schantz, W.W. Haratup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*, Cambridge: Cambridge University Press, 153–185.

Теста, Хибинг, Ричи (2014): Paul Franz Testa, Matthew V. Hibbing, Melinda N. Ritchie, Orientations toward Conflict and the Conditional Effects of Political Disagreement, *The Journal of Politics*, 76(03), 770–785. <http://doi.org/10.1017/S0022381614000255>.

Ђирковић Миладиновић (2019): Ивана Ђирковић Миладиновић, *Афективне ситуације учења енглеског као страног језика*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу.

Узелац (1997): Miloš Uzelac, *Budimo prijatelji*, Zagreb: Slon.

Хјуз, Кавел, Вилсон (2001): Jan N. Hughes, Timothy A. Cavell, Victor L. Willson, Further support for the developmental significance of the quality of the teacher–student relationship, *Journal of School Psychology*, 39(4), 289–301.

Чен (2003): Dora W. Chen, Preventing Violence by Promoting the Development of Competent Conflict Resolution Skills: Exploring Roles and Responsibilities, *Early Childhood Education Journal*, 30(4), 203.

Чен, Фајн, Килен, Там (2001): Dora W. Chen, Greta G. Fein, Melanie Killen, Hak-Ping Tam, Peer conflicts of preschool children: Issues, resolution, incidence, and age-related patterns, *Early Education and Development*, 12(4), 523–544, doi: 10.1207/s15566935eed1204_3

Шахромади (2014): Nayereh Shahmohammadi, Conflict Management among Secondary School Students, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 159, 5th World Conference on Psychology, Counseling and Guidance, Dubrovnik, Croatia, 630–635.

Biljana J. Stojanović

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department for Human Sciences

Ivana R. Ćirković Miladinović

Department for Philology

Nina S. Eremić

Department for Didactics and Methodology

PRESCHOOL TEACHERS' COMPETENCES FOR MEDIATING CHILDREN'S CONFLICTS

Summary: Conflict mediation is a significant aspect of preschool teachers' professional competencies. Competencies comprise knowledge and understanding of the conflict, ability of reacting in a conflict situation, and the implementation of strategies and techniques for mediating children's conflicts. Accordingly, the aim of the research was to examine how preschool teachers evaluate their own competencies for mediating conflict resolution among preschool children. The research was conducted in preschool institutions in Serbia, on a sample of 148 preschool teachers. The assessment of preschool teachers' attitudes was measured using an attitude scale which was designed for the purpose of the research. The obtained results have shown that preschool teachers do not have sufficient knowledge and skills to be able to mediate the resolution of children's conflicts. Considering the importance of the issue, it is necessary to take into account the possibility of a more intensive training of preschool teachers in conflict management among preschoolers, which would further enhance children's ability to successfully overcome social conflicts.

Keywords: competencies, conflicts, preschool teacher, a child, preschool institution.